

Peaminister Jüri Ratase ülevaade valitsuse tegevusest Euroopa Liidu poliitikas Riigikogus, 11.12.18

Austatud Riigikogu aseesimees!

Väga austatud Riigikogu liikmed!

Lugupeetud suursaadikud!

Mul on au teha Riigikogule iga-aastane kokkuvõtte Eesti Euroopa Liidu poliitika elluviimisest. Terviklik ülevaade aastatest 2015–2019 on parlamendile kirjalikult esitatud ning täiendab tänast ettekannet.

Viimased viis aastat on Euroopale kaasa toonud palju keerulisi väljakutseid: majandus- ja võlakriisi järellainetus, agressiooniaktid Euroopas, rändekriis, poliitiline kriis Ühendkuningriigi lahkumise näol ning seda saatev ja võimendav väärtuskriis.

Nii pandi korduvalt proovile meie jaoks niivõrd oluline Lääne ühtsus nii hoiakutes kui ka tegudes ning ei ole vist palju öelda, et riskisime korduvalt iseend neisse kriisidesse ära kaotada. On olnud kahtlemata hetki, kui miski ei tundunud enam püha, ning oht lõhestuda, kapselduda ja nii ka tegevusvõime minetada ei ole kindlasti vaibunud. Sestap võiski neid aastaid ilmetada praeguse eesistuja Austria kuulsa poeedi Rainer Maria Rilke sõnadega: „Kes meil siin üldse võidust räägib? Vastu pidamine on kõik.“

Nagu ütleb politoloog Ivan Krastev, siis kriisid näitasid meile märksa paremini kätte kui ükskõik, milline poliitika, et meie, eurooplased, oleme kõik sama poliitilise ühenduse osad ja me sõltume üksteisest. Oleme suutnud ühiste pingutuste toel leida ühisosa ka kõige keerulisematel teemadel ning säilitada Euroopa Liidu ühtsus.

Peamine edasiviiv järeldus on, et oleme seni mitte piisavalt palju, vaid just liiga vähe koostööd teinud. Isekus, vitsa võim, vähene kompromissivalmidus ning minevikku põgenemine oleks vaid – Leedu-Poola päritolu nobelisti Czeslaw Miloszi sõnu kasutades – „mineviku omastamine, selle muutmine endale meeldivamaks“. Ent me ju teame, et taevast ei olnud enne sinisem ega ka rohi rohelisem.

Koostöö edukuse ainsaks tõeliseks mõõdupuuks on ühtsuse hoidmine, kompromissivalmidus ja enese tõekspidamistele kindlaks jäämine. Meie arenemis-, õppimis- ja kohanemisvõime, aga ka sihikindel valmisoleku loomine järgmiseks ja mitte eelmiseks kriisiks.

Seetõttu lubage, et ma siin saalis kordan meie poliitika põhialuste esimest raampõhimõtet, mis on täna sama adekvaatne kui pea neli aastat tagasi: „Euroopa Liidu ühiste väärtuste ja koostöö nurgakivid on usaldus ja solidaarsus, mille edendamiseks on Eesti valmis panustama. Euroopa Liidu poliitika 2015–2019 kujundamisel ja elluviimisel lähtub Eesti põhimõttest, et Euroopa Liit peab olema tugev, ta peab olema avatud, arenemisvõimeline ja ühtne. Eesti näeb Euroopa Liitu lahendusena meie ees seisvatele keerulistele ülesannetele ning eelistab poliitika arendamisel edasiminekut aluslepingute raames, haarates sellesse võimalikult suure osa liikmesriike.“

Väga austatud Riigikogu liikmed!

Euroopa Liit on maailma ajaloos ainulaadne rahu- ja julgeolekuprojekt, algusest peale poliitiline ettevõtmine ja jääb selleks ka tulevikus. Sel aastal meenutasime verise Esimese maailmasõja lõpu 100. aastapäeva. Selle tuules lagunesid impeeriumid, aga sündisid nii Eesti kui ka paljud teised väikerahvaste riigid, mille omakorda pühkisid kaardilt veel suuremate kannatuste hinnaga võrsunud inimvaenulikud totalitaarsed režiimid.

Seda aega meenutab sel aastal Maarjamäel avatud kommunismiohvrite memoriaal, mille sissepääsule on

kantud Paul-Eerik Rummo sõnad: „Me hoiame nõnda ühte kui heitunud mesilaspere“. Mul ei lähe meelest, kui Euroopa Ülemkogu eesistuja Donald Tusk selle sama luuletuse 2017. aasta juulis Eesti eesistumise alguses Vabaduse väljakul selges, kõlavas ja ilusas eesti keeles ette kandis. Meie ja poolakad teame väga hästi, mida tähendab, kui ühtehoid ja koostöö kaovad.

Olen päri nii Prantsusmaa presidendi Emmanuel Macroni kui ka Saksamaa liidukantsleri Angela Merkeliga, et oma elanike kaitse on iga poliitilise liidu esmane ja üks olulisemaid eeldusi ning Euroopa väärib kaitsmist. Teemapüstitus Euroopa kaitses ja liikmesriikide olulisest panusest on täiesti omal kohal. Mul on erakordselt hea meel, et Eesti panustas sellesse ka eesistumisel ühe prioriteedina ning Eesti kaitsekoostöö Prantsusmaa ja Saksamaaga on märkimisväärselt tugevnenud. Siiski, praegu peab Euroopa esmalt ära tegema oma rehkenduse ja muu hulgas täitma oma liitlaskohustustena võetud lubadused.

Euroopa Liidu sammud kaitsekoostöö toetamiseks operatsioonivõime, ühisprojektide, teaduskoostöö, sõjalise liikuvuse, hübriidohtude, strateegilise kommunikatsiooni ja muudes valdkondades on olnud väga julgustavad ning tuleb ka lõpule viia. Euroopa Liidu ja NATO üha lähedasem koostöö aitab luua sünergia liitlaste pingutustega ning suurendada ühiskonna vastupanuvõimet uute ohtude suhtes. Euroopa Liit saab kindlasti märksa tugevamalt tuua pildile julgeoleku laiapindse käsituse ja panustada sellega veel enam oma kodanike julgeolekusse ja kodanike heaolusse.

Ka värskelt Euroopa Komisjoni esitatud ja loodetavasti eelseisval ülemkogu kohtumisel tugevalt toetatav väärinformatsiooni tõkestamise tegevuskava on oluline kild Euroopa väärtuste ja kodanike kaitsmise, sest vaba meedia on demokraatliku ühiskonna üks peamine alustala. Viimastel aastatel võimendunud valetamis-, vihkamis- ja hirmutamiskampaaniad saevad vaba ja avatud ühiskonna oksa, millel me ühiselt istume.

2019. aasta valimiste järel ametisse asuv Euroopa Komisjon peab pöörama Euroopa julgeolekule kindlasti veel enam tähelepanu, sealhulgas võimalikult lähedase julgeolekusuhete loomisele Ühendkuningriigiga. Ent Euroopa Liidu tegevus on lähiaastatel liitlaste jõupingutusi vaid täiendav. Euroopa julgeolek püsib endiselt tugevatel transatlantilistel liitlassuhetel ning liitlasriikide kaitsevõimel, mille hoidmisse ja arendamisse tuleb järjepidevalt panustada.

Austatud Riigikogu!

60 aastat tagasi, 1. jaanuaril 1958, jõustusid Rooma lepingud ja sellega loodi ühisturg. Neljale Euroopa Liidu põhivabadusele tuginev ja Rooma lepingutest välja kasvanud ühtne turg on selle loomisest saati olnud kõige mõjusam kontinendi poliitilise ja majandusliku integratsiooni ja ka inimestevaheliste suhete toetaja.

Ka Eesti inimesed tunnevad neid positiivseid muutusi, ennekõike muidugi avardunud ja piirideta liikumisvõimaluste kaudu, aga ka iga päev oma taskus. Eesti jõukuse tase läheneb juba 80%-le Euroopa Liidu keskmisest ning Euroopa Liidu liikmesriigid on Eesti peamised kaubanduspartnerid – ligi kolmveerand meie kaupade ja teenuste ekspordist läheb Euroopa siseturule. Ka selle aasta esimese 9 kuuga kasvas Eesti eksport Euroopa Liitu 7,3%.

Euroopa ühine väliskaubanduspoliitika on aidanud Eesti ettevõtjatel kasvatada turuosa ka väljaspool majandusliitu. Eesti kaubaeksport kolmandatesse riikidesse on alates 2004. aastast kasvanud miljardilt eurolt ligi 3,5 miljardini. Euroopa Komisjoni värske hinnangu põhjal on tervelt 22% Eesti töökohtadest otseselt Euroopa Liidu kaubanduspoliitika loodud võimalustega. On tore tõdeda, et sel aastal on jõuliselt kasvanud meie eksport USA-sse, või et oluliseks kaubanduspartneriks on kujunenud Singapur, kellega Euroopa Liit äsja sõlmis kaubandus- ja investeerimislepingu.

Ennekõike on nende konkreetsete arvude taga tublide Eesti ettevõtjate, investorite ja ka töötajate suurepärase töö, kes on loonud tooteid ja teenuseid, mida muu maailm soovib. Euroopa Liidu ühine siseturu- ja kaubanduspoliitika on see, mis on loonud võimalused uutele turgudele sisenemiseks ja seal

kindluse andmiseks. Seetõttu on reeglitepõhine ja avatud maailmamajandus Eesti inimeste heaolule elulise tähtsusega.

Euroopa Liidu ühine väliskaubanduspoliitika peab ka edaspidi seisma nii selle hoidmise kui ka uute võimaluste loomise eest. Näiteks peavad uue põlvkonna vabakaubanduslepingud looma Euroopa ettevõtetele mittediskrimineeriva ligipääsu kolmandate riikide nii isiku- kui ka isikustamata andmetele, tagades samas võimaluse isikul andmekasutust kontrollida ja kaitstes eraelu.

Lugupeetud saadikud!

Tugevam ja sügavam siseturg on Eesti huvides ja loob kõigile Euroopa ettevõtetele uusi võimalusi maailmas võrdsetel alustel konkureerimiseks. Seetõttu oleme koos teiste siseturumeelsete liikmesriikidega panustanud märkimisväärselt poliitilist energiat, et siseturg toimiks võimalikult väheste barjääridega ning asjatute bürokraatlike takistusteta nii kodanikele kui ka ettevõtetele.

Kahtlemata on kõige enam meie näpujälgi Euroopa Liidu digitaalse siseturu loomisel. See tegevus mõjutab ettevõtete ja kodanike elu ja mugavust kõige esmasemal tasandil: sidekulude ja rändlushindade kukkumine on sellest kõige kiirem ja nähtavam muutus.

Aga ka geoblokeeringu lõpetamine ja infosisu kaasaskantavus, digiallkirjade kehtivus kogu Euroopa Liidus, äriühingute asutamise, tehingute tegemise ja vaidluste lahendamise võimalus piiriüleselt ning ühtne digivärv teenustele juurdepääsuks teises liikmesriigis puudutavad väga suurt osa inimestest ja ettevõtetest.

Loodetavasti on kevadeks kaante vahel enamik esitatud algatusi – mida oli kokku 29 – ja meil on üldistatult võimalik öelda, et turg on vähemalt õiguslikult digiajastusse viidud. Lihtsalt korrutage see reeglite ja turgude arv nüüd omakorda 28-ga ja te saate tulemuseks niinimetatud digitaalse Galapagose efekti, mille mõju digitaliseeruva majanduse ja ühiskonna arengu potentsiaalile Euroopas oleks olnud ilmselt laastav.

Lisaks turgu loovatele algatustele on Euroopa Komisjon digitaalse arengu seadnud uues eelarveettepanekus läbivalt oluliseks teemaks. Seda mitte ainult uues 9,2 miljardi euro suuruses digitaalse Euroopa programmis, aga kõikjal eelarves, sealhulgas eraldades 1,5 miljardit eurot ühise tehisintellekti tegevuskava elluviimiseks. Sellist suunda otsustasid digiarengule näidata septembris 2017. aastal Tallinnas kogunenud riigipead ja valitsusjuhid.

Usun, et oleme jõudnud arenguga nüüd selleni, et vähemalt Euroopas ei peaks me alates 2019. aastast enam siseturust ja digitaalsest siseturust eraldi rääkima. Tegemist on sünonüümidega: näiteks ühtse Euroopa andmeruumi loomine kosmose- ja transpordiandmetest terviseandmeteni on kriitiline eeldus teenuste turu kvalitatiivsele hüppele.

Kõige olulisemaks möödunud aastatest pean siiski saavutatud mõttemaailma muutust, et digi ei ole asi iseeneses, vaid vahend ühiskondliku heaolu kasvatamiseks, mida loovad koos nii kodanikuühiskond kui ka era- ja avalik sektor. Tehnoloogiline mahajäämus võrreldes muu maailmaga ei ohustaks ainult meie heaolu, aga muutuks õige kiiresti ka oluliseks julgeolekuprobleemiks. Ma soovin tänada Euroopa Komisjoni presidenti Jean-Claude Junckerit, asepresident Andrus Ansipit ning kõiki ametnikke Eestis ja Euroopas, kes on Euroopa Liidu digiarengusse panustanud.

Lugupeetud Riigikogu!

Siseturust on võimatu rääkida ilma inimeste heaolu ja ka väärtuseid otseselt puudutava sotsiaal- ja keskkonnapoliitikata, aga ka oluliste võimaldajateta nagu andmed, teadmus ja innovatsioon, pangandus ja kapitaliturg ning energeetika ja ühendused. Senised valitsused on järjepidevalt arendanud Eesti ühendamist Euroopaga infrastruktuuri abil. Mul on hea meel, et piltlikult öeldes on kopp maha löödud nii gaasi- kui ka elektrituru täielikuks õiguslikuks ja füüsiliseks integreerimiseks.

Veel hiljuti saatsin kirja komisjoni presidendile, et oluline on lasta turujõududel ja erasektoril ka gaasiturul teha oma osa, nii nagu see praegu elektriturul juba toimib. Euroopa Komisjoni ja Balti riikide juhtide ning süsteemioperaatorite otsuste alusel on sisuliselt kõik võimalused loodud, et järgmise kümnendi keskpaigaks oleksime energeetikas minevikuga lõpparve teinud.

Mis puudutab aga transpordiühendusi, siis esmalt toon esile sügisel põhjendamatult varju jäänud kolme Balti riigi avalduse Via Baltica muutmiseks isejuhtivale tehnoloogiale sobilikuks ja 5G võrguga kaetud maanteeks. Isejuhtivus ja elektromobiilsus on üpris kindlasti juba lähiaja küsimus, toetatuna nii digi- kui ka roherevolutsiooni poolt. Kuid kolm Balti riiki jätkavad üheskoos ka väga aktiivset selle nimel, et Rail Balticu raudteeühenduse rajamiseks oleks uues pikaajalises eelarves piisav rahastus. Rahastuse põhialuste suhtes tahaksin juba Euroopa Komisjoni ettepaneku pinnalt olla mõõdukalt optimistlik, kuid loomulikult sõltub rahastus ka projekti arenemise kvaliteedist aga ka kiirusest.

Kindlasti peame pingutusi jätkama nii ühisettevõtte kui ka kohalikul tasandil, et püsida projekti ja hangetega ajakavas. Eriti paneb mind selle juures rõõmustama, et aastaid püütud ja sümbolse tähtsusega Soome aktiivne osalus Rail Balticu projektis on muutunud käegakatsutavaks. Sellega koos on elavnendud arutelu Soome põhjasaunalise raudteeühenduse kandmiseks meid ühendavale TEN-T trassikoridorile ning samuti Eesti-Soome raudteetunneli idee.

Kolme riigi poolt möödunud aastal Riigikogus lõplikult kinnitatud Rail Balticu rajamise kokkulepe tähendab seda, et see on sisuliselt juba praegu meie haardeulatuses ja see tuleb järgmise kümnendi keskpaigaks valmis ehitada. Rail Baltic on ajalooline võimalus tagada Põhja- ja Baltimaade parem ühendatus muu Euroopaga, aga ka võimalus tihendada nii riiklikke, majanduslikke kui ka inimestevahelisi kontakte äsja saja aasta juubelit tähistanud Soome, Balti riikide ja Poola vahel.

Austatud Riigikogu liikmed!

Puhta elukeskkonna tagamine on meie kohustus järeltulevate põlvete ees. Möödunud aastate kahtlemata üks peamisi põhimõttelisemaid muutusi oli kokkulepete sõlmimine kliimamuutuste ohjamiseks 2030. aasta perspektiivis. Meenutan, et meie praegune eesmärk on hoida ära maakera kliima soojenemine üle 2 kraadi aastaks 2050. Samas näitas rahvusvahelise kliimamuutuste kolleegiumi äsjane aruanne, et inimkonda ootavad ees suured negatiivsed muutused juba 1,5 kraadi soojenemise korral.

Eestis on keskkonna kontekstis väga palju asju, mille üle me kõik põhjusega rõõmu tunneme, nagu erakordselt suur looduslik mitmekesisus, metsarohkus, puhas õhk ja vesi, aga ka loodud pandipakendite süsteem.

Paraku on ka suuri „agasiid“, mis veenvalt näitavad, et järgnevatel aastatel tuleb muutuda keskkonnasõbralikumaks ning astuda julgeid samme uute võimaluste loomiseks. Eesti energiasüsteem ja transport on Euroopas süsinikuheitel inimese kohta kahetsusväärsest punase laterna rollis ning ka jäätmete hulga kasv ja kasutus on väga suured murekohad. Eelseisval kümnendil peame tõsiselt peeglisse vaatama ning hakkama märksa planeedisõbralikumalt oma igapäevaelu korraldama.

Olen tihti kuulnud küsimust, kas rahvusvahelistest jõupingutustest on siin abi? Ma kindlasti usun, et on, ega näe ka muud võimalust kui Euroopa tugevat eest vedavat rolli, et lahendada kogu inimkonda puudutav teema. Meenutan, et tänu 191 riigi poolt 1987. aasta Montreali protokollis kokku lepitud kontrollimeetmetele on osoonikiht Antarktika kohal aeglaselt taastumas. Eelduslikult peaks keskmine ja Arktika piirkonna osoonisisaldus taastuma 2050. aastaks ning Antarktika osooniauk peaks kaduma 2060. ja 2075. aasta vahel. Inimkond peab suutma end kokku võtta ka Pariisi leppe jõustamiseks.

Väga austatud Riigikogu!

Kuivõrd aasta viimane ülemkogu kohtumine on ukse ees, peatuksin lühidalt ka rände, Ühendkuningriigi Euroopa Liidust lahkumise ning Ukraina suveräänsuse ja territoriaalse terviklikkuse teemal, mis on päevakorras.

Mis puudutab rännet, siis mul on hea meel, et oleme sihikindla tööga nii Euroopa Liidus kui ka koostöös kolmandate riikidega saavutanud kontrolli massiliste rändevoogude üle. Kui me räägime niinimetatud varjupaigapaketi läbirääkimistest, siis on selge, et kokkulepet püsivate ja kohustuslike rändekvootide kohta ilma Euroopat lõhestamata ei sünni.

Ma toetan Euroopa Komisjoni pakutud mõtet, et parem varblane peos kui tuvi katusel, ning edasi peaksime minema seda teed, et võtma vastu need ettepanekud, mis on praegu hädavajalikud ja teostatavad. Eesti peab endist viisi oluliseks, et abivajajate laiemasse abistamisse peaksid panustama kõik riigid, kuid ümberpaigutamine peab toimuma vabatahtlikult ja olema üks võimalikest meetmetest kriisiolukorras.

Teiseks oluliseks teemaks võib ülemkogu kohtumisel kujuneda Ühendkuningriigi Euroopa Liidust lahkumise lepe ning meie tulevikusuhe. Ühendkuningriigi parlamendi alamkoda annab loodetavasti peagi esmase poliitilise hinnangu läbirääkijate viimase kahe aasta töö tulemusele. Ülemkogu eesistuja Donald Tusk on öelnud, et kellelgi ei ole sellest protsessist võita ning rõõmustada on vaid selle üle, et kokkulepe on loodetavasti olemas. Ja see on parim võimalik kokkulepe, sest jätab meid lähedasteks partneriteks ka edaspidi.

Ma väga loodan, et kaine mõistus võidab, ja olen seda meelt, et peame looma aluse tugevaks tulevaseks suhteks lähedase liitlase Ühendkuningriigiga, ning jätma ellu võimaluse, et Brexit on pikas perspektiivis ehk siiski veel kord ümber pööratav.

Usun, et paljudel on meelel ka küsimus, et mis juhtub, kui lahkumiskokkulepet ei peaks sündima? Ma jätan Ühendkuningriigi sisepoliitika selgitamise selle poliitikutele, kuid rõhutan, et Euroopa Liit, sealhulgas Eesti on paralleelselt valmistunud ka kokkuleppeta lõpptulemuseks. Loodetavasti jäävad need varuplaanid siiski alumisse lauasahtlisse.

Kolmandaks, ka seda aastat lõpetades ei saa kahjuks mööda agressioonist Ukraina vastu. Kahjuks ei ole olukord okupeeritud aladel Ukrainas läinud paremaks ning sanktsioone Venemaa suhtes tuleb pikendada. Mõistan selgelt hukka Venemaa sõjalise rünnaku kolme Ukraina mereväealuse vastu Kertši väinas, mille tulemusena hõivati Ukraina laevad koos meeskonnaliikmetega. Tegemist oli Venemaa-poolse rahvusvahelise õiguse raske rikkumisega ning agressiooniga Ukraina suveräänsuse ja territoriaalse terviklikkuse vastu.

Toetan vankumatult Ukraina suveräänsust ja territoriaalset terviklikkust ning ÜRO, Euroopa Liidu ja NATO edasisi samme Ukraina toetuseks. Eesti on valmis toetama Euroopa Liidu piiravate meetmete täiendamist, laiendamist või tugevdamist Venemaa suhtes.

Austatud Riigikogu!

Kuivõrd tegemist on selle valitsuse viimase ülevaatega, avaldan tänu nii Riigikogu Euroopa Liidu asjade komisjonile kui ka väliskomisjonile ja nende töökale meeskondadele viljaka koostöö ning koosmeele eest. Eesti seisukohad sünnivad valitsuse ja Riigikogu koostöös ja üksmeeles. Ma tean, et olete teinud pikalt analüüsi ja ettevalmistusi, kuidas Riigikogus tehtavat tööd Euroopa Liidu asjadega viia paremini Eesti inimesteni, ja tänan ka Riigikantselei kaasamise eest. Loodan, et värske rahva mandaadiga Riigikogu saab nende ettepanekutega põhjalikumalt tegeleda.

Rõhutan aga, et olen ise valmis ja usun, et ka tulevaste valitsuste juhid ja nende liikmed on alati valmis tulema auväärt Riigikogu või ka komisjonide ette, et arutada Euroopa Liidu poliitika või põletavate teemade üle. Loodan, et Eesti poliitikud selgitavad ka edaspidi aktiivselt nii meie ühiskonnas kui ka

laiemalt vajadust Euroopa Liidu ühtsuse, üksteisemõistmise ja kompromisside järele.

Tsiteerin lõpetuseks Iiri muusiku ja ansambel U2 solisti Bono kauneid sõnu: „Euroopa väärtused ja püüdlused on märksa enam kui lihtsalt geograafia. Need väärtused ja püüdlused lähevad otse tuumani, kes me oleme inimestena ja kelleks me tahaksime saada. Euroopa idee väärrib seda, et kirjutaksime temast laule ja lehvitatsime lippe. Et neil keerulistel aegadel peale jääda, peab Euroopa mõte muutuma ka tundeks.“

Soovin meile kõigile edu selleks tundeküllaseks teekonnaks.

Soovin siiralt jõudu Euroopale!

Ja jõudu armsale Eestile!